

ONZE GENERACIONS DE LA FAMÍLIA DE LLUÍS LLACH

Un parell de jovenassos alt-empordanesos volien acomiadar el mític Llach en el seu darrer concert. Desitjaven endinsar-se en el món Llach i, amb una tendra musicalitat, preguntaren a un vergelità:

—On és «a» can Llach?

La pregunta, a l'home, no li era nova del tot, i per això la resposta fou d'una sornegueria finíssima, típica d'aquestes contrades.

—A Verges, que jo sàpiga, no n'hi ha pas cap, de casa que es digui «aixís».

Certament, la família Llach Grande s'establí en aquest poble, però eren nouvinguts. I molt benvinguts, per cert!: un metge i una mestra, cap a mitjans de 1940, en un poble tant petit, eren un actiu important.

—Sí, «emprò», bé hi vivia la família de Lluís Llach

—insisteixen els bordegassos, sorpresos.

—Ah, sí home, sí!, sí que hi vivien! S'estaven als afores, a tocar de les quatre carreteres —respon el vilatà.

—I es pot saber on és això de les «quatre carreteres»?

Llavors esclata la saviesa popular:

—I tant que sí, aquí no ens amaguem pas de «re»! Sabeu on és la carretera que va cap a «Tarruella»? I la que va a la Tallada? Doncs allà mateix! Ja ho trobareu, ja ho trobareu...

En un poble petit, anar perdut i fer fila de foraster pot ser tot un viacrucis (en el sentit literal de la paraula quan parlem de Verges). Lluís Llach bé prou que va posar solfa a aquest aspecte.

Els Llach Grande van arrelar a Verges, i de quina manera! El poble recorda amb afecte el pare, Josep Maria Llach i Llach, que durant molts anys fou el metge de la vila i també l'alcalde una bona temporada (1950-1963). El fill Lluís —tothom ho sap— ha lligat per sempre el seu nom al de Verges, de la mateixa manera que Verges és inseparable de la seva antiqüíssima i estimadíssima «Professó».

L'orgull del poble no pot oblidar els paisatges de l'Empordà creats per Lluís Llach: des de *Verges 50* i *País petit*, les sonores imatges del seu campanar, el xiuxiueig del vent, la terra i la seva gent, fins a *Verges 2007*, cançó amb què s'acomia, i tantes i tantes altres cançons apreciades i premiades a casa nostra i a l'estranger. Com a exemple d'aquesta satisfacció, en el moment oportú el poble trià per majoria, i sense dubtar-ne, el nom de «País Petit» com a capçalera de la revista local.

Aquells forasters es podrien preguntar: «Doncs d'on eren els Llach Grande?» Bé, el mateix cantautor ja ho té dit i escrit: la seva mare, una persona de caire

Joaquim Llach i Coll, besavi de Lluís Llach (1874)

liberal, era mestra (exercí a la Pera, Verges i Jafre) i filla d'una família burgesa de Barcelona, procedent de Porrera (el Priorat). El pare era metge, fill de Sant Martí Vell (el Gironès) i descendent d'una nissaga de terratinents conservadors.

—«Emprò»... «aixís» on era «a» can Llach? Es demanaran finalment els dos bordegassos. Per donar-los la resposta, anirem a cercar l'origen patern del nostre cantant.

Breument: Sant Martí Vell és una petita vila, avui inclosa en la moderna (inventada) comarca del Gironès, que antigament tenia tants lligams amb la Bisbal com amb Girona, o més, de ben segur per la seva mateixa ubicació i relació amb les Gavarres. Recordem que el conegut i enaltit santuari dels Àngels forma part del seu terme. De fet, el camí ral que passava per Sant Martí gairebé és a mig camí d'ambdues poblacions esmentades.

La parròquia de Sant Martí Vell apareix documentada per primera vegada l'any 1035. Part del temple s'edificava en 1433, però la majoria dels seus elements actuals foren construïts entre 1587 i 1606. El campanar té un perfil gòtic que evoca, sens dubte, el de l'església de Sant Feliu de Girona.

El nom del poble podria tenir l'origen en la família dels Santmartí (o Sant Martí), uns nobles que en el segle XII hi tenien casa forta o castell i que, amb el temps, es traslladaren a Girona i ocuparen càrrecs de relleu. A la paret de migdia de l'església hi ha una làpida que correspon a l'esmentat llinatge. Tot al voltant del temple s'intueix força bé el que fou la cellera (o sagrera: espai sagrat, cementiri). Just darrere de l'emblemàtic edifici hi ha la que fou la casa pairal dels Llach Guilla, pagesos benestants. Aquest és el nom amb què es coneixien –almenys des del segle XVII i fins al XX– els avantpassats de Lluís Llach. A la llinda de la porta que s'obre a la plaça del poble s'hi pot apreciar el que fou la inscripció del nom de la casa, ara repicada. Encara avui, els pocs santmartinencs que hi habiten coneixen aquesta casa com «can Llach Guilla», tot i que ja no pertany a la família Llach. Per a copsar millor l'arquitectura del casal, és recomanable voltar-lo per darrere i observar-lo des de l'altra banda d'un petit torrent que hi ha allà mateix.

A Sant Martí hi havia –almenys des de mitjan el segle XVI, segons ens indiquen els llibres sacramentals– tres grans llinatges de nom Llach:

1. Els Llach de la Muntanya (a mitjan segle XIX hom els comença a anomenar Llach dels Àngels): Llinatge rellevant d'hisendats, que gaudiren de diversos privilegis i honors, com ara els de Ciutadans Honrats de Barcelona i de Girona, i el Privilegi Militar (condecorats). L'esmentada família estigué vinculada a la fundació del santuari dels Àngels (1409), i del bisbat n'obtingueren el privilegi de sepultar-hi els seus familiars. L'única làpida que es troba a l'interior del santuari es refereix, en llatí, a aquests *Lacus Lacuum ex Monte* [...] 1683, expressió que podríem traduir com «Llach, dels Llach de Muntanya».

2. Els Llach Guilla (vegeu les notes de l'arbre genealògic adjunt): El primer Llach Guilla (o de vegades Guilla Llach) és documentat com a Llach Guilla de la Vila (per la ubicació de la casa). D'aquesta destacada família també hi ha Ciutadans Honrats de Barcelona i de Girona i hisendats o propietaris terratinents, carlins..., entroncats alhora amb altres llinatges notables. Són els avantpassats de Lluís Llach.

3. Els Llach Joglar –posteriorment anomenats Llach Músic–, els Llach Teixidor, els Llach Campaner, els Llach de la Celleria –que esdevindran Llach de la Vila o també Llach de la Portallera i en el segle XIX Llach de les «Retxes»– i els Llach de les Roques: Procedien tots d'una mateixa família. Els

seus membres anaven modificant o alternant més d'un apel·latiu. Aquesta gran branca sembla força vinculada a l'anterior, sense que de moment la documentació disponible hagi permès determinar-ho amb certesa.

La Guerra del Francès (1808-1814) tingué per escenari vivent la muntanya dels Àngels i el seu santuari. En aquests mateixos paratges es covaren carlins de renom procedents del món pagès més conservador: recordem el general Savalls, nat en 1817 a la veïna localitat de la Pera, que participà en les tres guerres carlines. Molts dels pagesos hisendats de la ruralia tenien familiars que seguien la carrera militar, cosa que els podia proporcionar influències i privilegis.

També l'hisendat Joaquim Llach i Coll –avi del metge Llach, o sigui besavi del cantant– fou un destacat carlí de la província de Girona durant l'última carlinada (1872-1876): l'any 1874, a vint-i-quatre anys, ja era membre del Primer Esquadró de Girona d'aquelles tropes.

En 1905 els propietaris de Sant Martí Vell, Antoni Adroher, àlies «Llach dels Àngels», i Joaquim Llach i Coll, àlies «Llach Guilla», formaven part de la Junta Tradicionalista de la província de Girona. En el 1912 el fill i hereu de Joaquim, Manuel Llach i Sastre, era vocal de la Joventut Tradicionalista i també fou sometent de Sant Martí Vell, cos del qual seria caporal l'any 1929.

La rellevància familiar també comportava feina: el 21 de juliol de 1907 el rector de Sant Martí, Joaquim Franch i Colomer, beneí dues campanes noves per a l'església parroquial, que havien estat refoses a la foneria de Francesc Puig, àlies «Pallés», de Girona. Els padrins de la campana petita foren Manuel Llach i Sastre i Pilar Llach i Guerra, i li posaren els noms d'Agustina i Dolors. Els padrins de la gran foren Josep Torras i Sampol i Maria Puig, muller de Joan Sala, propietari de Sant Martí, i li posaren els noms de Maria i Martina. La cerimònia acabà amb un repic de campanes i, des de can Llach Guilla, els padrins obsequiaren els congregats a la plaça tirant a bateig. Ja el Nadal de 1790, el llavors rector, Josep Masmitjà, beneí una campana de 3 quintars i 21 lliures de pes, treballada pel couer Salvi Serratosas de la Bisbal, i aleshores els padrins havien estat Josep Llach Guilla, pagès, i Gertrudis Llach i Carreras, muller de Joan Llach de la Muntanya, pagès, que escolliren els noms de Maria Teresa, Josepa i Martina per a aquella campana.

Torras i Sampol (nat a la Bisbal d'Empordà en 1869) també era un propietari de Sant Martí i notari rellevant que exercia a Barcelona (1894). Aquell mateix estiu de 1907 fou escollit candidat catalanista de Solidaritat Catalana pel districte de Torroella de Montgrí. Publicà el seu manifest electoral datat a la seva casa pairal, l'antic mas Torras, avui rebatejat ca

l'Elsa. En 1908, ja com a diputat a Corts al Congrés, dugué importants proposicions per a un pla general de carreteres per a enllaçar Cervià, Bordils, Sant Martí i la Bisbal. Avui els descendents de Torras i Sampol són els propietaris de can Llach Guilla.

Els Salesians (el Pont Major, Girona) fou l'escenari on l'any 1911 el barbut monjo caputxí (OFM) «Pare Just de Sant Martí Vell» –així era anomenat en la premsa de l'època, tot i que sembla que havia nascut a Girona el 1880–, el qual havia servit a casa del «senyor Llach Guilla», donà la benedicció nupcial a Carme Llach i Sastre, filla de Joaquim Llach i Coll i de la vergelitana Maria Dolors Sastre i Marquès (neboda per part de mare del distingit farmacèutic i prohoms vergelità Dr. Ramon Marquès i Matas). En 1917 aquest pare Just anà de missioner a les tribus salvatges de Colòmbia i s'hi estigué divuit anys. L'agost de 1935 anà a passar uns mesos de repòs a can Llach Guilla i llavors retornà a l'Amèrica Central. Per aquest motiu li feren un comiat al santuari dels Àngels el 16 d'octubre de 1935, i abans de marxar encara passà per Casa Carles (Girona), on féu una conferència sobre el seu apostolat en terres indígenes. El desembre de 1935 ja es trobava a Nova Orleans per dirigir-se cap a Bluefields (Nicaragua), ciutat que des de 1987 s'agermanà amb Girona.

El maig de 1921 Joaquim Llach i Coll fou nomenat president de la Junta Provincial Tradicionalista de Girona. El «senyor Llach Guilla» es traslladà a Girona, però estiuejava a la seva casa pairal de Sant Martí. Jaume Marquès i Casanovas (can Llach dels Àngels, Sant Martí Vell, 1906 - Girona, 1992), el qual fou canonge, arxiver i cronista oficial de Girona, recordava així aquest membre de la família Llach: «Al segon [pis de la Pujada del Pont de Pedra, núm. 3 de Girona] hi havia la residència de la família Llach de Sant Martivell [sic], anomenada Llach Guilla [...]. Un venerable ancià de llarga barba blanca, don Joaquim Llach, era un vell militant de la Comunió Tradicionalista de Girona, el qual vaig veure per primera vegada quan hom li rendí un homenatge a l'any 1921 [sic].» (*Los Sitios de Gerona*, 21.10.1979).

Val a dir, però, que en realitat l'homenatge li feren el 25 d'abril de 1926: se celebrà a Girona, a l'església de Sant Feliu, i acabà a l'Hotel Peninsular, on es va fer l'acte de jurament a la bandera que duia per lema la màxima carlina *Dios, Patria y Rey*, reforçada amb la inequívoca expressió *y que hemos de defender de las turbas liberalescas y anárquicas*.

Els jaumins (abans carlins) de Girona havien preparat aquest homenatge al seu cap provincial, atès que Jaume de Borbó (duc de Madrid) li havia concedit a principis de 1926 la Creu de Cavaller de l'Orde de la Legitimitat Proscrita i en aquella festa li fou imposada. Dit acte fou telegrafiat per al coneixement de Jaume de Borbó i de Borbó-Parma, pretendent

tradicionalista al tron de la Corona espanyola entre 1909 i 1931.

«Es parlava amb gran respecte, entre els carlins que es mantenien fidels, del que consideraven el seu cap, que era el senyor Llach Guilla, de Sant Martí Vell.» (Ramon Guardiola i Rovira. *Diari de Girona*, 20.10.1988).

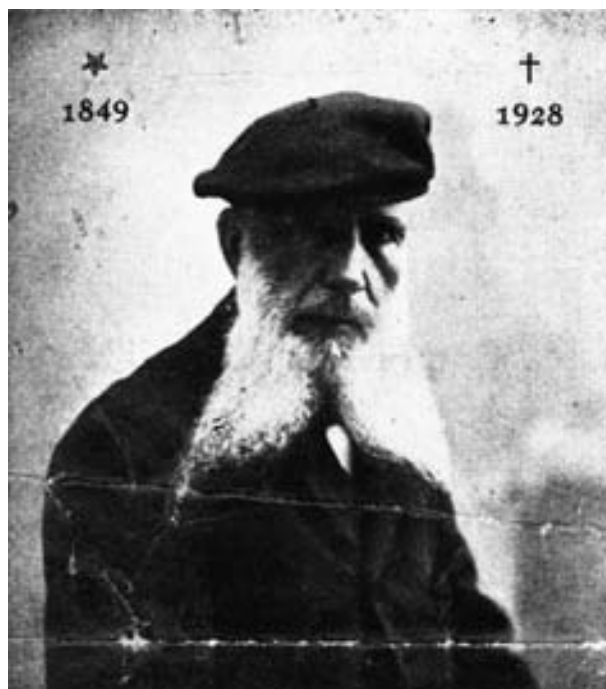
El patriarca Llach morí a setanta-vuit anys a la seva casa pairal de Sant Martí. La mort d'aquest hisendat tingué molt de ressò: la portada sencera del *Diario de Gerona* del 17 de maig de 1928, llevat de la capçalera, era tota una esquela. Dos dies més tard, el mateix diari feia una ressenya de la seva biografia carlina, i l'estiu de 1928 la Joventut Tradicionalista publicava en el seu butlletí un monogràfic dedicat al «senyor Llach Guilla».

En endinsar-nos en els orígens dels Llach, hem anat a raure al món rural, on tots tenim arrels. Lluís Llach estava envoltat de familiars conservadors més que no pas de liberals; però ell va triar un vessant nou, que el satisfés. Certament ho aconseguí: creador incansable, compromès i coherent, ha obtingut prestigi i guardons arreu del nostre país i més enllà. Tot i això, no li va ser fàcil: va haver-hi de posar molta i molta música, cosa que per a tots nosaltres ha estat un gran regal.

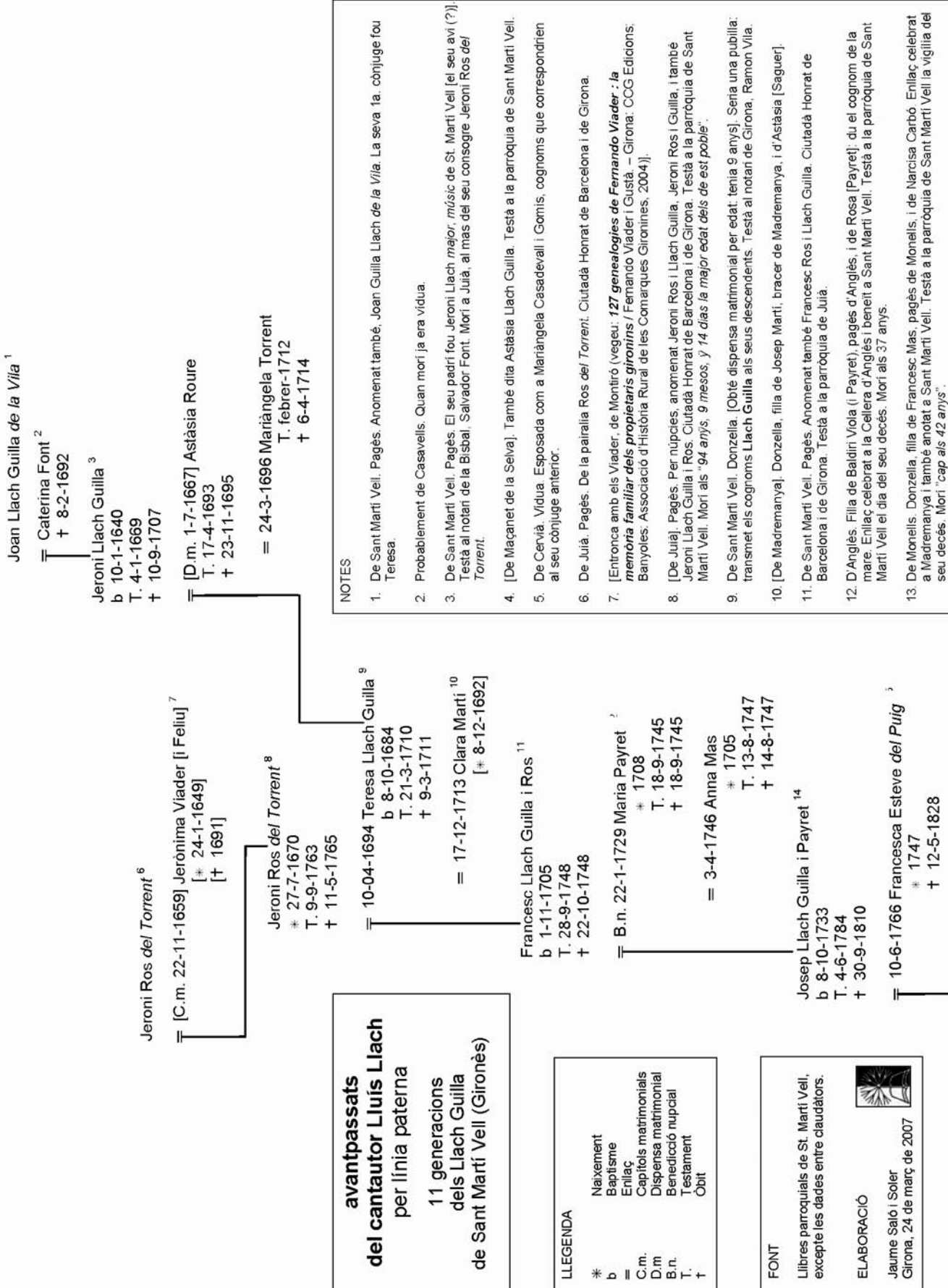
JAUME SALÓ I SOLER

GRUP DE RECERCA DEMOGRÀFICA I GENEALÒGICA

ASSOCIACIÓ D'HISTÒRIA RURAL DE LES COMARQUES GIRONINES

Joaquim Llach i Coll ("Llach Guilla"), de vell

avantpassats
per línia paterna

11 generacions
dels Llach Guilla
de Sant Martí Vell (Gironès)

LLEGENDA

*	Naixement
b	Baptisme
=	Enllaç
C.m.	Capítols matrimonials
D.m.	Dispensa matrimonial
B.n.	Benedicció nupcial
T.	Testament
+	Òbit

FONT

Llibres parroquials de St. Martí Vell, excepte les dades entre claudàtors.

ELABORACIÓ

Jaume Saló i Soler
Girona, 24 de març de 2007

- NOTES
- De Sant Martí Vell. Pagès. Anomenat també, Joan Guilla Llach de la Vila. La seva 1a. cònjuge fou Teresa.
 - Probablement de Casavells. Quan morí ja era vidua.
 - De Sant Martí Vell. Pagès. El seu padrí fou Jeroni Llach major, músic de St. Martí Vell [el seu avi (?)] Testà al notari de la Bisbal, Salvador Font. Morí a Julià, al mas del seu consogre Jeroni Ros del Torrent.
 - [De Maçanet de la Selva]. També dita Astàsia Llach Guilla. Testà a la parroquia de Sant Martí Vell.
 - De Cervià. Vidua. Esposada com a Mariàngela Casadevall i Gomis, cognoms que correspondrien al seu cònjuge anterior.
 - De Julià. Pagès. De la pairalia Ros del Torrent. Ciutadà Honorat de Barcelona i de Girona.
 - [Entronca amb els Viader, de Montiró (vegeu: 127 genealogies de Fernando Viader : la memòria familiar dels propietaris gironins / Fernando Viader i Gustà. - Girona: CCG Edicions; Banyoles: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, 2004)].
 - [De Julià]. Pagès. Per nupcias, anomenat Jeroni Ros i Llach Guilla, Jeroni Ros i Guilla, i també Jeroni Llach Guilla i Ros. Ciutadà Honorat de Barcelona i de Girona. Testà a la parroquia de Sant Martí Vell. Morí als "94 anys, 9 mesos, y 14 dias la major edat dels de est poble".
 - De Sant Martí Vell. Donzella. [Obté dispensa matrimonial per edat: tenia 9 anys]. Senia una pubilla: transmet els cognoms Llach Guilla als seus descendents. Testà al notari de Girona, Ramon Vila.
 - [De Madremanya]. Donzella, filla de Josep Martí, bracer de Madremanya, i d'Astàsia [Saguer].
 - De Sant Martí Vell. Pagès. Anomenat també Francesc Ros i Llach Guilla. Ciutadà Honorat de Barcelona i de Girona. Testà a la parroquia de Julià.
 - D'Anglès. Filla de Baldiri Viola (i Payret), pagès d'Anglès, i de Rosa [Payret]; du el cognom de la mare. Enllaç celebrat a la Cellera d'Anglès i beneït a Sant Martí Vell. Testà a la parroquia de Sant Martí Vell el dia del seu decés. Morí als 37 anys.
 - De Monells. Donzella, filla de Francesc Mas, pagès de Monells, i de Narcisca Carbó. Enllaç celebrat a Madremanya i també anotat a Sant Martí Vell. Testà a la parroquia de Sant Martí Vell la vigília del seu decés. Morí "cap als 42 anys".

Jeroni Llach Guilla i Esteve ¹⁶
 * 19-1-1784
 b 20-1-1784
 † 14-9-1870

≡ 13-12-1815 Florentina Piferrer i Masgrau ¹⁷
 * 1793
 † 15-12-1880

Josep Llach Guilla i Piferrer ¹⁸
 * 29-8-1818
 b 31-8-1818
 † 27-9-1894

≡ 4-7-1843 Madrona Coll i Bertran
 * 1-4-1822
 b 4-4-1822
 † 24-09-1909

Joaquim Llach i Coll ²⁰
 * 16-8-1849
 b 17-8-1849
 † 16-5-1928

≡ 9-1-1879 Maria Dolors Sastre i Marquès
 * 1859
 † 9-7-1916

Manuel Llach i Sastre ²²
 * 7-12-1881
 b 8-12-1881
 [† 24-6-1948]

≡ [6-2-1907] Maria Pilar Llach i Guerra
 * 1888
 † 18-12-1935

Agustí Llach i Llach ²⁴
 * 1909
 † 15-9-1994

= 22-4-1940 Maria Anna Mascaró i Roura ⁵
 * 1913

Josep Maria ²⁶
 * 28-5-1910
 b 5-6-1910
 [† 8-5-2002]

[≡ Maria Grande i Vall] ²⁷
 [† 1983]

[Josep Maria]

Maria Àngels ²⁸
 * 17-5-1914
 b 21-5-1914

= 17-3-1940 Josep Díaz i Fernández ³
 * 1914

Ricard
 * 22-4-1916
 b 27-4-1916
 † 31-5-1917

Carme
 [* 1917]

14. De Sant Martí Vell. Pagés. Testà al notari de Girona Francesc Casanovas i Garriga.

15. De Julià. De la pairalia Esteve del Puig. Filla de Damià Esteve del Puig, pagès, i de Francesca Puig, ambdós de Julià. Testà a la parròquia de Sant Martí Vell. Morí als 81 anys.

16. De Sant Martí Vell. Pagés hisendat. Testà al notari de Girona Josep Casadevall.

17. D'Anglès. Filla de Josep Piferrer, pagès de Sant Llorenç de les Arenes, i de Manuela Masgrau, [d'Estanyol]. Morí cap als 87 anys.

18. De Sant Martí Vell. Pagés. Propietari. Darrer membre del linatge que usa el complement Guilla en el cognom familiar. La casa pairal de Sant Martí Vell encara avui és coneguda per can Llach Guilla.

19. De Sant Martí Vell. Filla de Martí Coll Vallidemia i Calvó, pagès de St. Martí Vell, i d'Antònia Bertran i Gibert del Pla, de Sant Mateu de Montnegre. El cognom Coll de vegades consta Colls.

20. De Sant Martí Vell. Carlí. [Cap provincial dels tradicionalistes gironins, que l'anomenaven "senyor Llach Guilla"]. Padri de Josep Maria Llach i Llach. Morí a can Llach Guilla, la seva casa pairal.

21. De Verges. Veïna de Figueres. Anomenada Dolors. Filla de Tomàs Sastre i Cabruja, i de Maria Marqués i Matas, ambdós de Verges. Enllaç celebrat a Girona (Sant Feliu) i també anotat a St. Martí Vell. Testà al notari de Girona Ramon Forn. Morí als 57 anys.

22. De Sant Martí Vell. [Terratinent. Morí a Girona, on habitualment residia].

23. De Girona. Anomenada Pilar. Filla de Narcís Llach i Tomàs, [de Girona], metge, i d'Agustina Guerra i Escofet, [de Garriguella]. Morí als 47 anys. Sepultada a Sant Martí Vell.

24. De Girona. Ja vidu, morí a la Pera als 84 anys. Sepulrat a Sant Martí Vell.

25. De Banyoles. Anomenada Maria. Filla de Josep Maria Mascaró, i de Maria Glòria, ambdós de Banyoles.

26. De Sant Martí Vell. [Meitge. Alcalde de Verges. Morí a Girona].

27. [De Barcelona. Mestra. La seva família procedia de Porrera (Priorat), de cal Vall].

28. [De Girona. Prestigiós cantautor, inicialment conegut com "el Noi de Verges", poble empordanès on visqué la seva infància. Empresari vitivinícola].

29. De Sant Martí Vell. Anomenada Àngela.

30. De Madrid. Militar. Fills d'Eugenio, de Pacios (Lugo), i de Petra, d'Albacete.